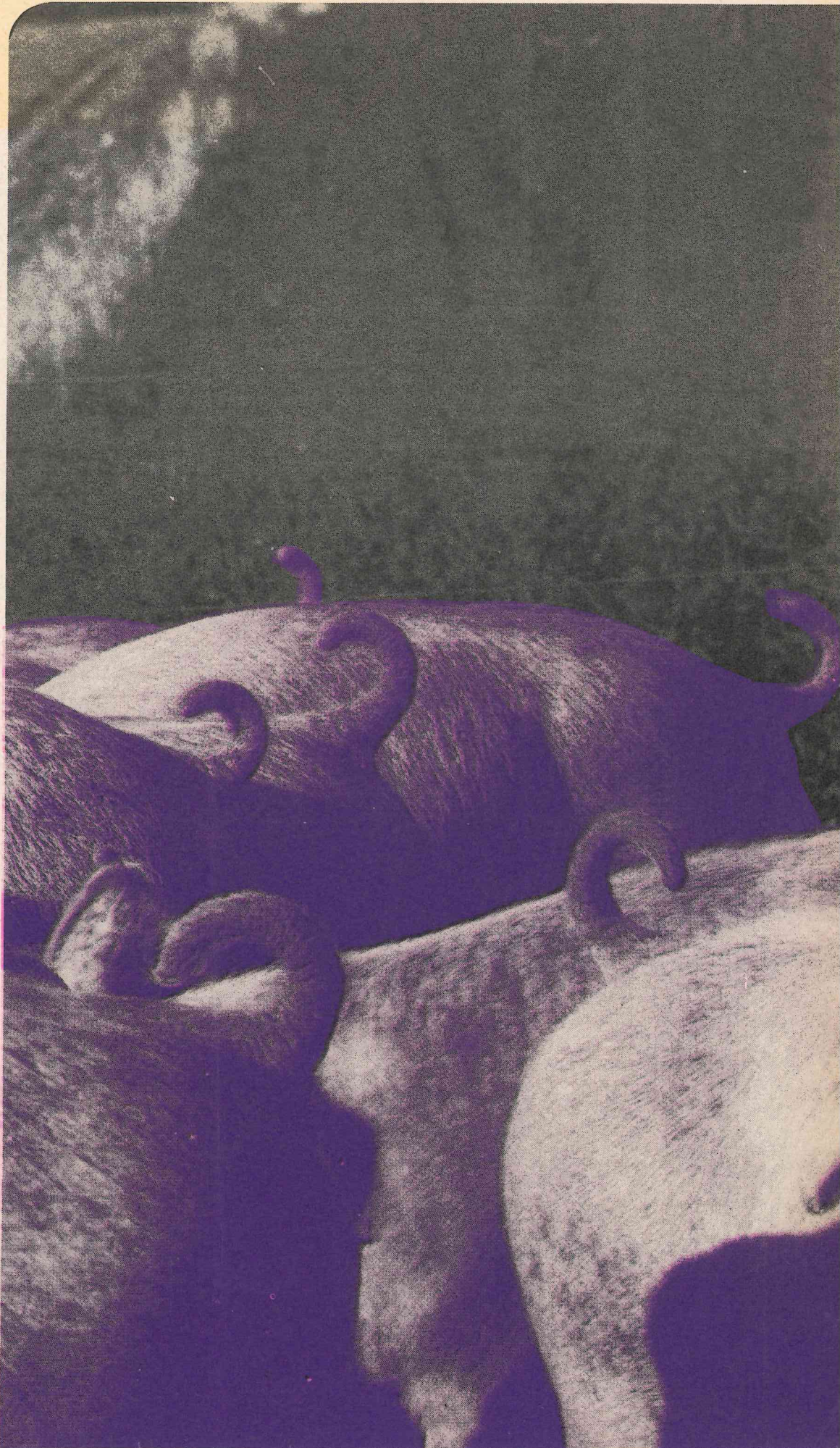

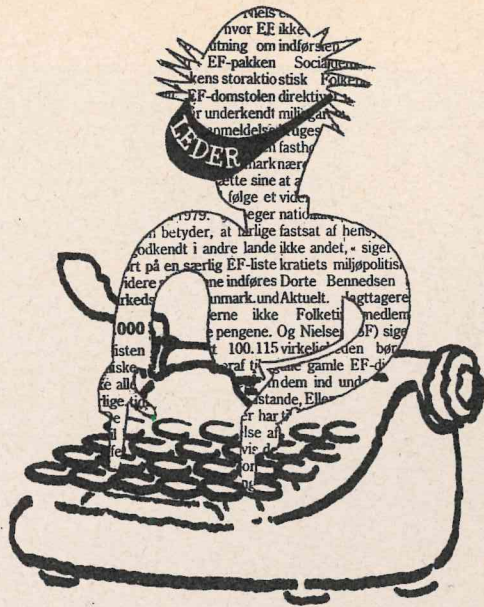
JUNI '88 · KR. 20,-

113

NOAH-bladet

Forside-foto:
MAGENTA

MENS VI HOLDER VEJRET

Folketingsvalget er overstået, men luften blev ikke rensset. Resultatet blev om muligt endnu mere grumset. Godt nok består det såkaldt "grønne flertal" (= R, S og SF) endnu, men vil de fremover føre en miljøpolitik, der kan lede os væk fra kursen mod den økologiske afgrund? Har politikerne fattet, at løsningen af de globale miljøproblemer er væsentligere for befolkningens overlevelse end nedbringelsen af Danmarks økonomiske gæld til udlandet? Danmark har tidligere oplevet en statsbankerot (i 1813), men består dog endnu som "selvstændig" stat. En økologisk bankerot vil vi ikke kunne overleve.

Indholdet af kvælstofoxider (NO_x) og ozon i den københavnske byluft var i starten af maj måned så stort, at det overskred WHO's anbefalede grænseværdier flere gange. Men luften blev ikke rensset. Der blev end ikke udstedt "smog-alarm", som det var tilfældet i 1987, hvor koncentrationen af NO_x også overskred WHO's grænseværdi. I år var koncentrationen endda endnu højere end i 1987. Men Miljøstyrelsen og politikerne forblev tavse. De var måske mere optaget af det kommende valg end af befolkningens helbred?

En "smog-alarm" i København kunne have afhjulpet de akutte problemer for f.eks. astmatikere og folk med bronkitis, men den kan selvfølgelig ikke fjerne problemerne. Dertil kræves konkrete indgreb. Luftforureningen med NO_x stammer fra bilernes udstødningssgas. Derfor skal antallet af personbiler i de indre bydele nedsættes drastisk, hvis luften skal renses for NO_x. Det er et drastisk indgreb, og politikere og bilister synes da heller ikke om et sådant indgreb. Det så vi under "Bilfri Dag" aktionen i 1987. Men indgrebet er nødvendigt.

NOAH har i slutningen af maj udsendt en handlingsplan for, hvordan luften skal renses, hvis det skal batte noget. Handlingsplanen indeholder beskrivelser af de stoffer, som forurener vores luft, og en beskrivelse af kilderne til denne forurening. NOAH har i planen lagt vægt på, at det er kilderne til forureningen, der skal fjernes eller begrænses — også fordi luftforureningen er resultatet af et uhæmmet forbrug af naturens ressourcer, som ikke kan fornyes.

Lufthandlingsplanen kan købes hos NOAH for 10 kr. Så håber vi, at luften vil blive rensset.

NOAHs aktualitetsgruppe

NOAH-bladet

ISSN 0902-6657

UDGIVER:

NOAH
Stuustræde 24, 1455 Kbh. K.
Tlf. 01 15 60 52
Giro: 5 56 00 39

Abnngstider:

mand., tirsd., onsd., fred. kl. 10-16
torsdag kl. 10-18 — lørdag kl. 10-13

REDAKTION:

Jesper Lassen, Jon Theil Nielsen,
Søren Nielsen, Tina Johansen, Peter
Fabricius, Birgitte Nielsen, Bodil
Nissen, Susanne Mogensen.

Artikler i NOAH-bladet giver ikke
nødvendigvis udtryk for NOAHs
holdning.

Hvis du vil i kontakt med NOAHs
Bladgruppe, kan du skrive til
NOAHs sekretariat. Eller du kan
ringe til os hver tirsdag og fredag
formiddag på telefon 01 15 60 52.

ABONNEMENT:

NOAH-bladet 111-116: kr. 95,-.
Institutioner og lign.: kr. 190,-.
Ældre numre kan købes så længe
lager haves.
Meddelelse om flytning og reklama-
tion vedrørende levering rettes til
postvæsenet.

SATS:

Den grafiske Himmell
Nansensgade 47, 1366 Kbh. K.
Tlf.: 01 15 80 75

Tryk:

Dansk Tidsskrifts Tryk
Suhrmsgade 3, 1125 Kbh. K.
Tlf.: 01 11 81 42

NOAH-bladet

trykkes på
100% genbrugspapir

ET OFFENTLIGT REGISTER ?

Samtidig med at Folketinget i sin tid besluttede at gennemføre "Lov om miljø og genteknologi" blev det besluttet at lave en tvungen registrering af genteknologiske forsøg. "Registret for genteknologi" er nu omsider oprettet, og officielt er det offentligt tilgængeligt. En RUC-gruppe har forsøgt at få lov at kigge i registret, men det lader desværre til, at det er så som så med offentligheden

Uanset hvor farlig eller ufarlig genteknologien i virkeligheden er, er det givet, at forskningen i og udviklingen af nye genteknologiske produkter er en kilde til angst og frygt hos mange.

En måde at undgå den ubegrundede frygt på, er at sikre størst mulig åbenhed omkring de genteknologiske projekter.

Offentlighedens muligheder for at få indsigt i de genteknologiske projekter er alligevel reelt blevet forringet efter indførelsen af genloven, og efter at registrering af genteknologiske projekter er gjort obligatorisk. Mens registrering foregår i "registrerings-

udvalget vedrørende genetic engineering" RUGE), var det ikke et problem at få oplyst, hvem der havde ladet sig registrere. I dag, hvor den obligatoriske registrering foregår i "registret for genteknologi" har det imidlertid ikke indtil dato været muligt for offentligheden at få indsigt. Nu, halvandet år efter, må registret derfor betragtes som hemmeligt.

En specialegruppe fra RUC forsøgte d. 30. januar 1987 at få oplyst fra Arbejdstilsynet, hvilke virksomheder, der beskæftigede sig med genteknologiske forsøg. Sagsgangen for denne "ansøgning om aktindsigt" illustrerer tydeligt myndighedernes uvilje mod at udlevere oplysninger.

Efter at have ventet en måned, uden at have hørt fra Arbejdstilsynet, sendte specialegruppen en rykker. Det virkede. 14 dage efter modtog gruppen et svar, der fortalte, at Arbejdstilsynet slet ikke var færdige med at oprette et registreringssystem for genteknologisk arbejde. I det officielle sprog hed det: "Der må imidlertid forventes at gå nogen tid endnu, før arbejdsministerielle bekendtgørelser om et anmeldelses-

TEKNOLOGI GÉN

og registreringssystem på genteknologiområdet kan forventes at foreligge".

Der kom til at gå lang tid, inden den omtalte bekendtgørelse så dagens lys. Den 1. september 1987 kom den: "Bekendtgørelse om registret for genteknologi." Af bekendtgørelsen fremgår bl.a., at registrets oplysninger er offentligt tilgængelige. Dog har man taget forbehold overfor visse oplysninger om tekniske anlæg og fremgangsmåder... Ligesom ved almindelige miljøgodkendelser vil den slags oplysninger om såkaldte produktionshemmeligheder også her kunne hemmeligholdes.

Afslag på afslag

Nu da det formelle grundlag for registret var i orden, sendte RUC-gruppen en ny ansøgning til Arbejdstilsynet om oplysninger om hvem i Danmark, der sysler med

EGOLAND - af Olfax

Fra POLITIKEN

genteknologisk arbejde. Uheldigvis for gruppen havnede ansøgningen i Arbejdstilsynets juridiske kontor, der helt afgjort ikke mente at registrets oplysninger burde offentliggøres. Selvfølgelig kunne de ikke umiddelbart afslå ansøgningen, — ifølge bekendtgørelsen er oplysningerne jo offentlige. I stedet svarede Arbejdstilsynet (efter seks uger og flere telefoniske rykkere) at "sagen beror på principielle overvejelser..."

Gennem kontakter til medarbejdere i forskellige offentlige forvaltninger forsøgte gruppen derefter at få opklaret, hvilke "principielle overvejelser", der kunne være tale om. Det viste sig, at hovedproblemet var, at nogle virksomheder betragter selve det, at de beskæftiger sig med genteknologi, som en "produktionshemmelighed", og følgelig heller ikke mener at nogen dele af "Registret for genteknologi"

bør offentliggøres.

Det er ellers een gang lagt fast, hvilke dele af registret, der er offentlige, og hvilke der kan hemmeligholdes. — Endda med erhvervslivets samtykke! Et såkaldt partsudvalg under arbejdsmiljørådet, bestående af repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter og fra Arbejdstilsynet, har udarbejdet et skema, der skal bruges når man anmelder genteknologiske forsøg til registret. Af skemaet fremgår klart, at i hvert fald en række oplysninger under ingen omstændigheder kan fortroligholdes. Det drejer sig f.eks. om oplysninger om, hvilket produkt, der forskes i, og hvilken genteknik, der anvendes.

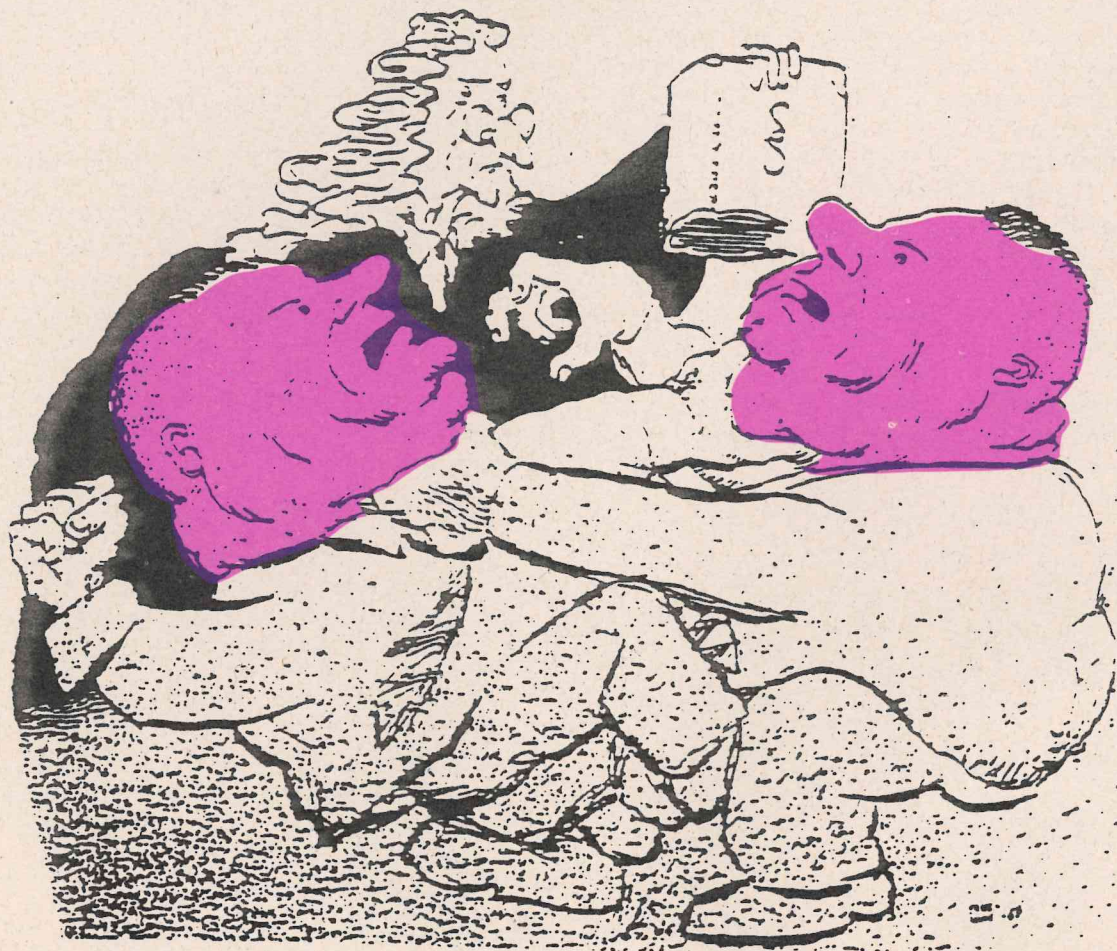
Efter at have læst anmeldelsesskemaet, sendte RUC-gruppen endnu et brev til Arbejdstilsynet. Det blev præciseret, hvilke oplysninger, der skulle udleveres, og gruppen dokumenterede, at oplysningerne skulle være offent-

ligt tilgængelige. Det så man imidlertid stort på i Arbejdstilsynet.

Rene farcer

Telefoniske rykkere udviklede sig til rene farcer. Den fuldmægtige i Arbejdstilsynet, der havde "sagen", klagede først over for stort tidspres. Senere argumenterede hun for, at sagen burde afvente folketingets revision af gen-loven, — som intet har med registret at gøre! Næste gang blev der stillet spørgsmålstegn ved, om gruppen overhovedet var berettiget til et svar fra Arbejdstilsynet, idet deres opgave "jo var at besvare henvendelser fra firmaernes ansatte, og ikke fra tredjemand"! Endelig, d. 29. marts, lovede Arbejdstilsynet at svare, men den fuldmægtige "forbød" iøvrigt gruppen at rykke mere.

Der er stadig ikke kommet svar, halvandet år efter at den første henvendelse blev sendt til Arbejdstilsynet, og to år efter at

Fra skema til "Anmeldelse af genteknologisk laboratoriarbejde"

Folketinget vedtog den obligatoriske registrering.

Det lader altså ikke til, at registret reelt vil blive offentligt tilgængeligt. Spørgsmålet er så, hvem der egentlig vil få gavn af registret. Den oplagte mulighed, som registret kunne give for at afmystificere genteknologien, og for at give gendebatten et større indhold, er i hvert fald forspildt, hvis kun myndighederne, og ikke kritikerne af genteknologien får mulighed for at følge med i, hvad der foregår på området, og får at vide, hvem der er med i legen.

Det paradoksale ved denne sag er, at repræsentanter for industrien har medvirket til at udforme retningslinierne for hvilke oplysninger, der skal være offentligt tilgængelige. Alligevel har Arbejdstilsynet valgt at rette sig efter enkelte virksomheders krav om total hemmeligholdelse. Det ligner embedsmandsvælde!

Mads Teisen

ad A.6

Oplysningerne i dette afsnit skal give overblik over hvilken type projekt/opgave, der er tale om. Oplysningerne vil ikke kunne kræves fortroligholdt.

A.6.1

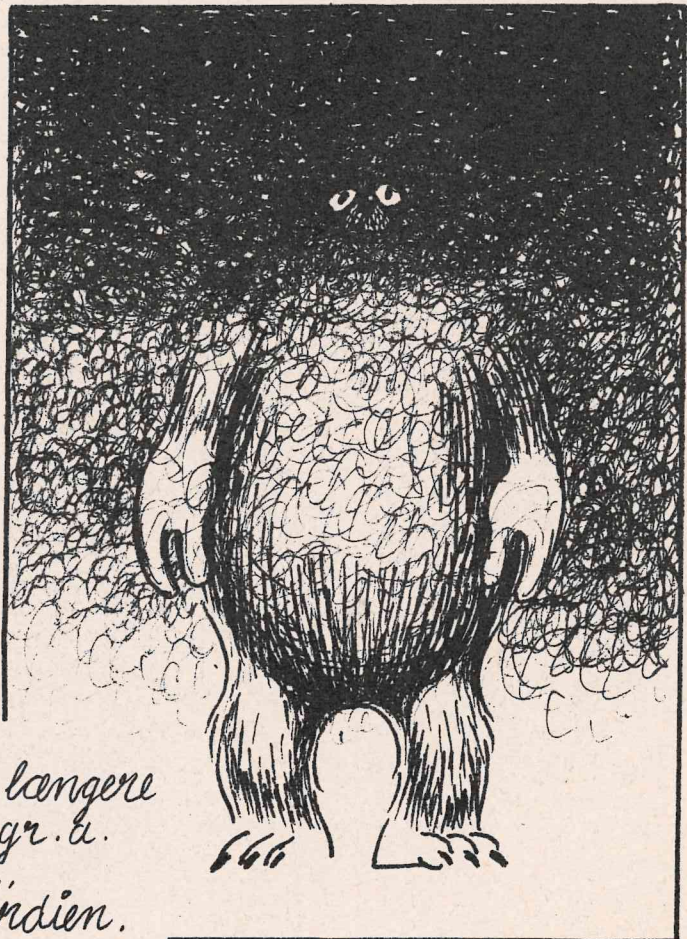
Kort projektbeskrivelse:

Der må imidlertid påregnes at gå nogen tid endnu, før arbejdsministerielle bekendtgørelser om et anmeldelses- og registreringssystem på genteknologiområdet kan ventes at foreligge. Direktoratet beklager den sene besvarelse.

Fra brev fra Arbejdstilsynet

I den anledning meddeles, at sagen beror på principielle overvejelser, som påregnes afsluttet i løbet af januar måned 1988.

Tegning: Søren Nielsen

Miljøvanpen behøver ikke længere at blive syg og dårlig p. gr. a. smoggen i København..... WHO har høvet grænseværdien.

GÅR REGLERNE I VASKEN

Vil en ny bekendtgørelse om olie- og kemikalieaffald leve op til forventningerne? Den har i hvert fald været længe undervejs. I det følgende ser vi nærmere på den nye bekendtgørelse. Artiklen ser bl.a. på deponeringsproblemet, som også blev beskrevet i NOAH-blad nr. 111

Miljøet har det dårligt i disse tider, og det haster mere end nogensinde med radikale indgreb. At statsmagten langsomt, men modstræbende er ved at erkende alvoren, ses bl.a. af den stadig stigende strøm af love, lovændringer, bekendtgørelser, cirkulærer, vejledninger mv., der fra Miljøministeriet sendes i hovedet på de underbemandede, forvirrede miljøforvaltninger ude i amter og kommuner. Nu har ministeriet så gjort det igen — denne gang gælder det et gammelt problembarn — olie- og kemikalieaffaldet! Det kære barn har jo ofte gået sine egne veje, selvom det ihvertfald fra officiel side ofte er proklameret, at behandlingen på Kommunekemi så sandelig er i top og den iøvrigt eneste miljømæssigt forsvarlige.

Nu skulle der reguleres!

Allerede før miljølovens gennemførelse trådte i 1972 lov om olie- og kemikalieaffald i kraft. De glade 60'eres voldsomme industri- og forbrugsekspansion havde gjort indgreb påkrævet. Ikke mindst overfor de stadig voksende mængder affald, der efterhånden havde pladsmangel i de ellers så populære "behandlingsanlæg" — mergelgrave, vandhuller, søer og grusgrave. Hvad angik dagrenovation blev tidens løsning af-

faldsforbrænding. Overalt blev sådanne anlæg opført, men det var også før ord som dioxiner, tungmetalspredning og sure røg-gasser for alvor vandt indpas. Med storskrald, "almindeligt" erhvervsaffald mv. var den fremherskende løsning fortsat deponering på fyld- og lossepladser.

Endelig var der så alt det særligt miljøproblematisk affald. Forud for miljøreformen var der blevet nedsat det såkaldte forureningsråd, der skulle se nærmere på de hastigt voksende miljøproblemer. Om det pågældende affald hed det bl.a.:

"De særlige affaldstyper "kemikalieaffald", "olieaffald mv" har ikke hidtil været genstand for betryggende organiseret håndtering fra samfundets side her i landet. I betragtning af de forureningsmæssigt store risici, der er forbundet med håndteringen af disse typer affald, finder arbejdsgruppen det påkrævet, at der snarest etableres behandlingsmuligheder for disse typer affald".

Loven om olie- og kemikalieaffald skulle altså indfri disse intentioner ved at regulere en mindre del af samfundets affaldsmængde. At der fra politisk hold ikke var lagt op til en mere sammenhængende affaldsregulering indenfor såvel industri-, erhvervs- og forbrugsområdet var bl.a. miljøreformens godkendelsesordning et eksempel på. Filosofien bag en sådan miljøgodkendelse af industri-anlæg var nemlig at stille en række vilkår til stof- og støjudsendelsen, men ikke til nedbringelse af produktionens faste affald. Statsmagten valgte blot at regulere en del af affaldet — olie- og kemikalieaffaldet — og udelukkende ved at stille krav til *aflevering*. Formålet var således ikke at stille krav til en reel re-

duktion/substitution af affaldet gennem f.eks. genanvendelse, affaldsreducerende teknologi eller ved at vurdere/regulere selve de fremstillede produkters sammensætning og berettigelse i det hele taget. Det sidstnævnte — *produktstyring* — har i NOAH's øjne altid været en altafgørende forudsætning for en reel statslig regulering overfor produktionen og de enorme affaldsbjergene fra det efterfølgende, ofte komplet overflødige forbrug. Dette var selvsagt at gå for tæt på stærke kapitalinteressers domæne. Det er derfor ingen tilfældighed, at de vage bestemmelser om egentlig produktstyring i miljøreformens lovgivning kun i yderst ringe udstrækning har været brugt.

Hvad der siden skete!

Olie- og kemikalieaffaldsloven blev med det samme udstyret med en bekendtgørelse om olieaffaldet, og samtidig blev det nyoprettede Kommunekemi i Nyborg indrettet til behandling af denne affaldskategori. Først 4 år efter, i 1976, rådede man i Nyborg over den nødvendige teknologi til behandling af decideret kemikalieaffald. Det var derfor først på dette tidspunkt, at Miljøministeriet udsendte en tilsvarende kemikaliebekendtgørelse.

Kommunekemi blev etableret på grundlag af et stort lån fra den kommunale momsfond bl.a. under forudsætning af, at virksomheden blev drevet privatøkonomisk rentabelt. Med et centralt behandlingsanlæg skulle man tro, at der var skabt et godt grundlag for genanvendelse af affaldet, men netop kravet til rentabilitet viste sig hurtigt at sætte stopper for genanvendelsesmulighederne. "Genanvendelse" er den dag i dag begrænset til den varme fra

affaldet, der bruges til forbrænding af det øvrige affald samt i nogen udstrækning som leverance til Nyborg by. Varmeenergien blev hentet fra det indsamlede olieaffald. De stigende energipriser har imidlertid betydet, at virksomhederne i stigende omfang (lovligt eller ulovligt) genvinder eller selv afbrænder olieaffaldet — affaldet til Kommunekemi bliver derfor mere og mere "beskidt" og med mindre energiindhold. Hvad værre er, består behandlingssystemet i virkeligheden i at smide ikke brændbart affald sammen med flyveaske, slagger og filterrester på "specialanlægget" Klintholm 20 km fra Nyborg — et depot, der langt fra er tilstrækkeligt sikret mod ned- og udsivning.

Affaldet der forsvandt

At det skal være dyrt at komme af med olie- og kemikalieaffald er helt i NOAH's ånd. Og på grund af kravene om rentabilitet er Kommunekemi's priser da også ret høje. Men at det skal være dyrt at skaffe sig af med af-

faldet kræver imidlertid, at myndighedskontrollen med affaldsproducenterne fungerer, og det har det mildt sagt knebet med gennem årene. Således vidste man meget vel i bl.a. Miljøstyrelsen i mange år, at måske mere end 30.000 tons kemikalieaffald hvert år "forsvandt". De høje priser gav virksomhederne et klart økonomisk incitament til at snyde, og man havde vældig gode erfaringer med kommunernes "kontrol". Det var først gennem ikke mindst NOAHs initiativ i en række skandalesager — f.eks. aflæsning af Superfos' giftaffald på Hvalsø losseplads — der fik styrelsen op på dupperne. Landets kommuner fik nu — over 10 år efter indsamlingssystemets etablering — at vide, at den ikke gik længere. I mellemtiden var hundredetusinder tons gift hældt i kloakken, smidt i mergelgrave, gravet ned eller afbrændt på ulovlige anlæg. Hele grundlaget skulle op til revision, og så er vi faktisk fremme ved den nye bekendtgørelse om olie- og kemikalieaffald.

De nye regler

Bekendtgørelsesudkastet er altså ikke kommet "ud af den blå luft". Det er en konsekvens af, at de nugældende regler ikke har sikret en kontrolleret og forsvarlig bortskaffelse af de tusindvis af ton olie- og kemikalieaffald, som lille Danmark frembringer.

Det er kun rimeligt, at der sker en sammenlægning af de hidtidige bekendtgørelser. Det giver mulighed for en mere samlet regulering af affaldsproblemet, og i praksis er modtageordningen og endestationen (Kommunekemi) ens for begge typer affald.

Hvad er det så for nye regler, der er stillet konkret forslag om? Vi har set på de 2 vigtigste reguleringstiltag, som samtidig er de mest problematiske.

Kommunal indsamlingsordning

Der er stillet forslag om, at kommunerne fremover skal etablere en indsamlingsordning for olie- og kemikalieaffald. Hidtil har virksomhederne selv skullet foranstalte afhentningsordning hos

Foto: Jon Theil Nielsen

f.eks. et vognmandsfirmas, der er godkendt af kommunen hertil. Affaldet bliver afleveret hos en lokal modtagestation, som kommunen har oprettet. Modtagestationen aftapper affaldet i tankvogne eller på togvogne, hvorefter affaldet transporteres til Kommunekemi. Dog har visse kommuner allerede nu frivillige og gratis indsamlingsordninger. Formålet med at stille krav om en kommunal indsamlingsordning er at forbedre den kommunale kontrolforanstaltning til sikring af en systematisk afhentnings- og afleveringsordning.

I miljømæssig henseende vil en sådan ændring ihvertfald umiddelbart være en forbedring. Men man kan frygte den praktiske udformning heraf. For det første har kommunerne ikke de nødvendige ressourcer til selv at forvalte en sådan indsamlingsordning — og slet ikke fra den 1. april i år, hvor bekendtgørelsen forventes at træde i kraft. Hvilke andre områder skal bøde herfor? Ja, man kan jo gætte på tilsynet med særligt forurenende virksomheder eller indberetningen af det stadigt stigende antal kemikalieaffaldsdepoter til Miljøstyrelsen?

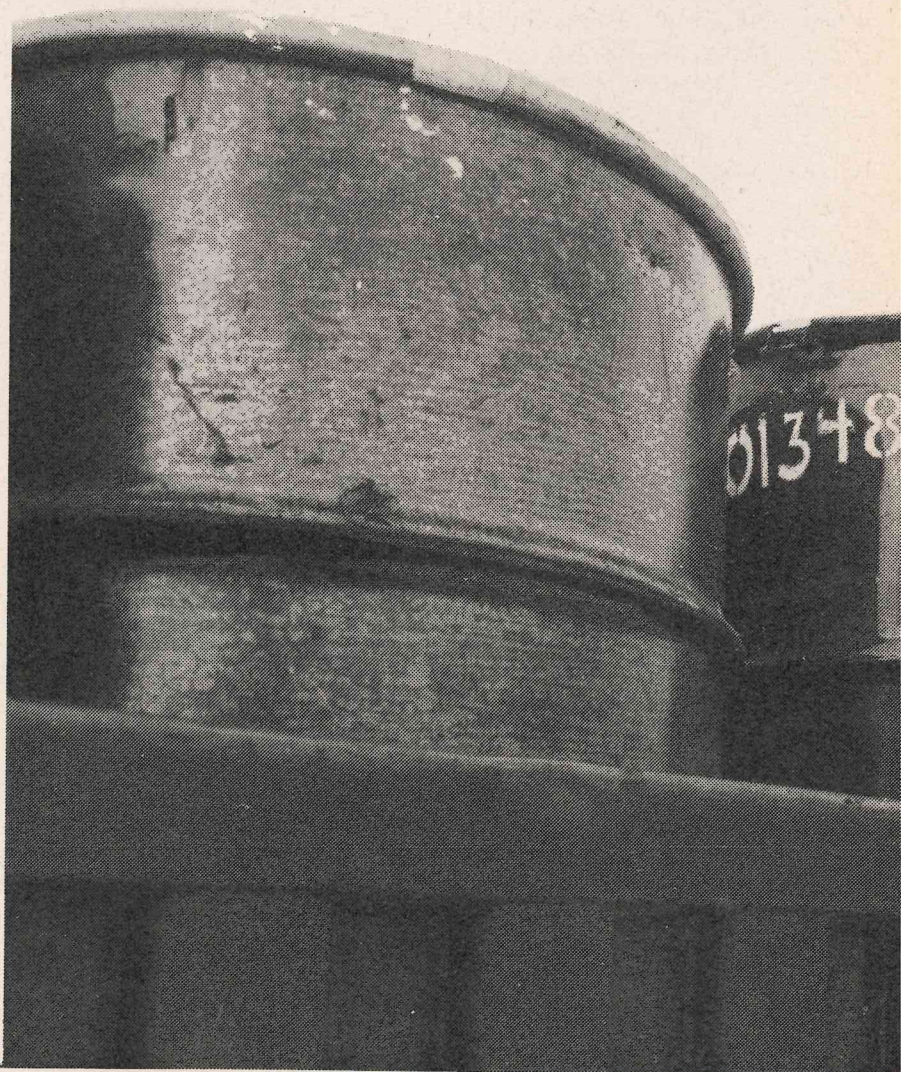
Bortskaffelse på 'tilbud'

Virksomheden får ikke blot pligt til at benytte denne indsamlingsordning, men også pligt til at betale det af kommunalbestyrelsen fastsatte gebyr. Bekendtgørelsen giver altså her kommunerne mulighed for at afkræve en pris ved indsamlingen. Men det er utroligt at en bekendtgørelse i et økonomispørgsmål ikke har fastsat nogle retningslinier for hvorledes et sådant gebyr skal fastsættes. Risikoen ved denne udeladelse synes oplagt, man kan således forestille sig at meget erhvervsvenlige kommuner sætter en urimelig lav pris for at være på god fod med industrien. De manglende retningslinjer kan altså give erhvervsvenlige kommuner et redskab i hånden til at tiltrække kemisk industri til kommunen. Miljøstyrelsen læg-

ger således op til konkurrence kommunerne imellem.

Hertil kommer, at kommunerne fornylig endnu engang har forhøjet sine priser for modtagelse og behandling af olie- og kemikalieaffald. Når virksomhederne fremover oveni denne pris skal erlægge et gebyr ved en kommunal indsamlingsordning, vil det — hvor rimeligt det end er — blive meget dyrt at komme af med sit

iøvrigt heller ikke er lagt op til i loven om olie- og kemikalieaffald). Dette er f.eks. tilfældet ved gebyret for det almindelige affald. Beregningen kunne f.eks. ske ud fra hvilken type og hvilken mængde af affaldet, der er tale om. Derved stilles virksomhederne ens, og der bliver et incitament til at nedskære affaldsmængderne, f.eks. ved at gå over andre råvarer. Virksomheder, der frembringer små mængder af særligt farligt affald skal således for-

affald. Dette kunne måske friste en og anden virksomhed til at overveje ulovlige bortskaffelsesmetoder.

Tilbage til selve gebyrfastsættelsen. Det bør ske efter faste retningslinjer, og til dette er der flere muligheder. Det bør for det første ske centralt (hvilket der

holdsvi betale mindre end en "storproducent".

Andre reguleringstiltag

Virksomheder, der frembringer mindre end 150 liter olieaffald har ikke anmeldelsespligt overfor

kommunen. Denne "150-liter"-regel vil bortfalde, idet alle virksomheder, der frembringer olieaffald, vil få anmeldelsespligt. Derved kommer kommunen til rent administrativt at kontrollere al den frembragte mængde olieaffald samt bortskaffelsesmetoden.

Der kan endvidere gives dispensation for den kommunale indsamlingsordning for en periode på 3 år (mod den nuværende ubegrænsede dispensationsperiode). For olieaffald vil det ikke blive tilladt at afbrænde spildolie i fyr på under 1 Megawatt (der fastsættes emissionskrav for fyr over 1 Megawatt). Hvis en virksomhed vil bortskaffe kemikalieaffald på et specialdepot tilrådes det kun at give tilladelse, såfremt

Straffebestemmelserne i tilfælde af overtrædelse af bekendtgørelsens regler, kommer til også at gælde kommunalbestyrelser eller et kommunalt selskab (der p.t. er friholdt), således at disse kan erlægges bødeansvar. Måske vil man skræmme kommunalbestyrelser fra at være på for "god fod" med sine forurenende virksomheder. Men med den hidtidige praksis på straffeområdet — langsommelig behandling af sagerne og minimale bødestørrelser — har kommunerne dog ikke så meget at frygte. For den pågældende kommunalbestyrelse vil det imidlertid være uheldigt, hvis en sådan sag kommer frem i medierne.

NOAH er skeptisk

NOAH mener overordnet, at det nye bekendtgørelsesudkast rummer nogle gode elementer — f.eks. en tidsbegrænset dispensa-

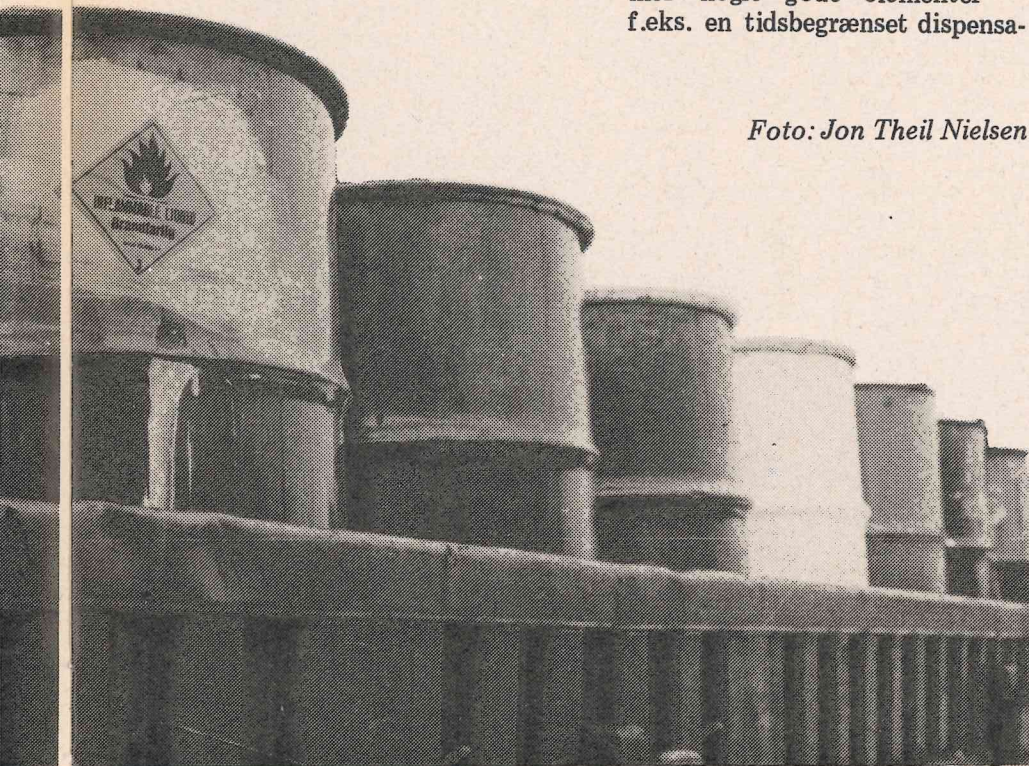
tige sig med affaldet, når det i fast eller flydende form forefindes som efterladenskaber fra en produktionsproces. Frem for at stille krav til produkter og produktionen bliver det nu mere end nogensinde et kommunalt problem at holde styr på det farlige affald. Og det fremgår overhovedet ikke, hvordan de underbehandlede kommuner måske allerede pr. 1. april i år skal magte kontrollen med affaldet.

NOAH mangler iøvrigt nogle mere målrettede initiativer hvad angår de enorme mængder olie- og kemikalieaffald fra private husholdninger. Bekendtgørelsen giver ikke svaret på dette affalds skæbne. I stedet for som nu udelukkende at basere sig på folks frivillige initiativ — nemlig at aflevere dette affald på de alt for få modtagepladser — kræver NOAH som et minimum at også dette affald omfattes af indsamlingsordningen med langt flere afleveringsmuligheder.

Som et kuriosum kan nævnes, at Miljøministeriets såkaldte affaldsudvalg i en nyligt afgivet indstilling til ministeren har lagt vægt på, at der i fremtiden generelt bør ske en bedre styring på hele affaldsområdet og "... at loven om olie og kemikalieaffald er overflødig".

Det havde måske været bedre at afvente resultatet af denne indstilling — det kan jo vise sig, at bekendtgørelsesudkastet snart havner i vasken!

Foto: Jon Theil Nielsen

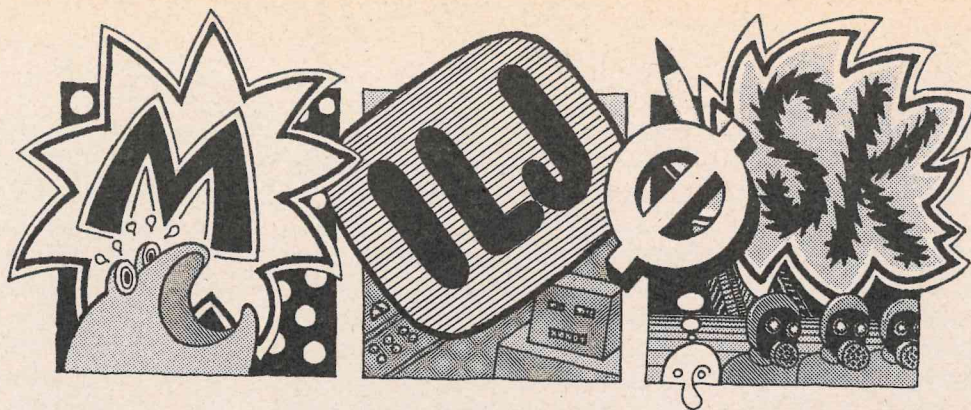
deponeringen er et led i nedbrydningen af affaldet. Endvidere stiller forslaget i udsigt, at også importeret olie- og kemikalieaffald er anmeldelsespligtig.

Alle disse bestemmelser er udmærkede, men det stiller store krav til den kommunale administration.

tion for affaldsaflevering, at selv små mængder olieaffald skal anmeldes, og at man ved den foreslåede indsamlingsordning vil opnå disse fordele.

Men når det så er sagt, er NOAH alligevel skeptisk. Olie- og kemikalieaffaldsproblemet løses nemlig ikke ved først at beskæf-

NOAH-Undergrund

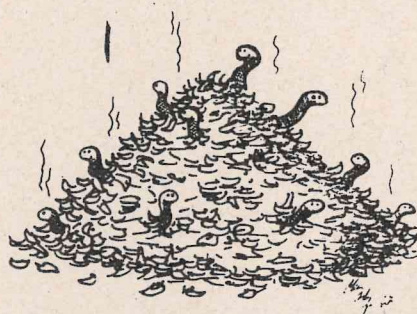

Informations tillæg om økologi og økonomi

Fra slutningen af maj vil avisen Information om tirsdagen indeholde et tillæg om sammenhængen mellem økologi og økonomi. Udgangspunktet for tillægget er, at understrege nødvendigheden af at menneskets placering i det økologiske kredsløb får en langt mere fremtrædende placering i vore fremtidige handlinger. Det handler om hele den måde mennesker tænker på, og de krav vi stiller til livet. Der er brug for en frtgltøs journalistik om miljøforhold, som ikke lader sig skræmme af erhvervsinteresser. Der er brug for helt konkrete handlingsanvisninger, der kan styrke det folkelige element. NOAH-bladet hilser Informations initiativ meget velkomment, emnet kan aldrig diskuteres for meget.

DDT på nationalmuseet

I 50'erne og 60'erne blev nationalmuseets mange museumsgenstande med rund hånd konserveret med DDT og lignende gifte. Her mange år efter giver det alvorlige arbejdsmiljøproblemer, fordi personalet p.g.a. ombygning skal arbejde med at pakke museumsgenstande væk i en atmosfære som er fyldt med de farlige gifte.

Miljøstyrelsen opfordrer til at kompostere

Danske haveejere sender hvert år 250.000 tons haveaffald på losseplads eller i forbrændingsanlæg. Her gør det ingen gavn, tværtimod bidrager det til forurening fra lossepladserne og forbrændingsanlæggene.

I stedet for haveaffaldet køber haveejerne mindst 100.000 tons spagnum, for at forbedre jorden i deres haver, og bruger kunstgødning for at få planterne til at trives bedre. Langt det meste haveaffald kan lige så godt blive i haven og indgå i kredsløbet her. Herved kan der spares både spagnum og kunstgødning, samtidig med at også lossepladsen spares. Derfor har Miljøstyrelsen bl.a. lavet en meget informativ pjeces om, hvordan man komposterer sit haveaffald, hvordan man laver en kompostbeholder og passer sin kompostbunke. Pjecen kan fås på det lokale bibliotek eller ved henvendelse til Miljøstyrelsen — 01 57 83 10.

Friluftsliv — under ansvar

Landmænd og lodsejere er efterhånden ved at imødekomme befolkningens og naturorganisationernes udbredte ønske om at kunne færdes ad stier, markveje m.v. Den positive holdning er dog baseret på, at der vises hensyn.

Friluftsrådet, Landbo- og Husmandsforeningerne har i den forbindelse fremstillet en plakat, som gør opmærksom på de "færdselsregler" man bør følge: — husk at spørge om lov, — husk at lukke hegn, — husk at tage affald med hjem etc. . . .

Organisationerne ønsker i første omgang at få plakaten op at hænge så mange steder som muligt — uddannelsessteder, klubhuse, foreninger m.v. Hvis du kommer nogle steder, hvor du synes den bør hænge, kan du kontakte Friluftsrådet (tlf. 01 42 32 22) eller NOAHs sekretariat (tlf. 01 15 60 52) og få plakater tilsendt.

PÅ VEJ FORBI

Foto: MAGENTA

Af Jesper Lassen
og Peter Fabricius

Når du bevæger dig rundt i byen skal dine øjne nå at registrere alle de synsindtryk du modtager.

Den fart du bevæger dig med er bestemmende for hvor meget der kan nå at "fise ind på lystavlen".

Øjnene er — fra naturens side — indrettet til at opfatte og bearbejde de detaljer og indtryk der modtages ved gå- og løbehas-

tighed, altså 5-15 km/t. Bilens indtog i byen har betydet at vi oftest bevæger os rundt med 40-60 km/t.

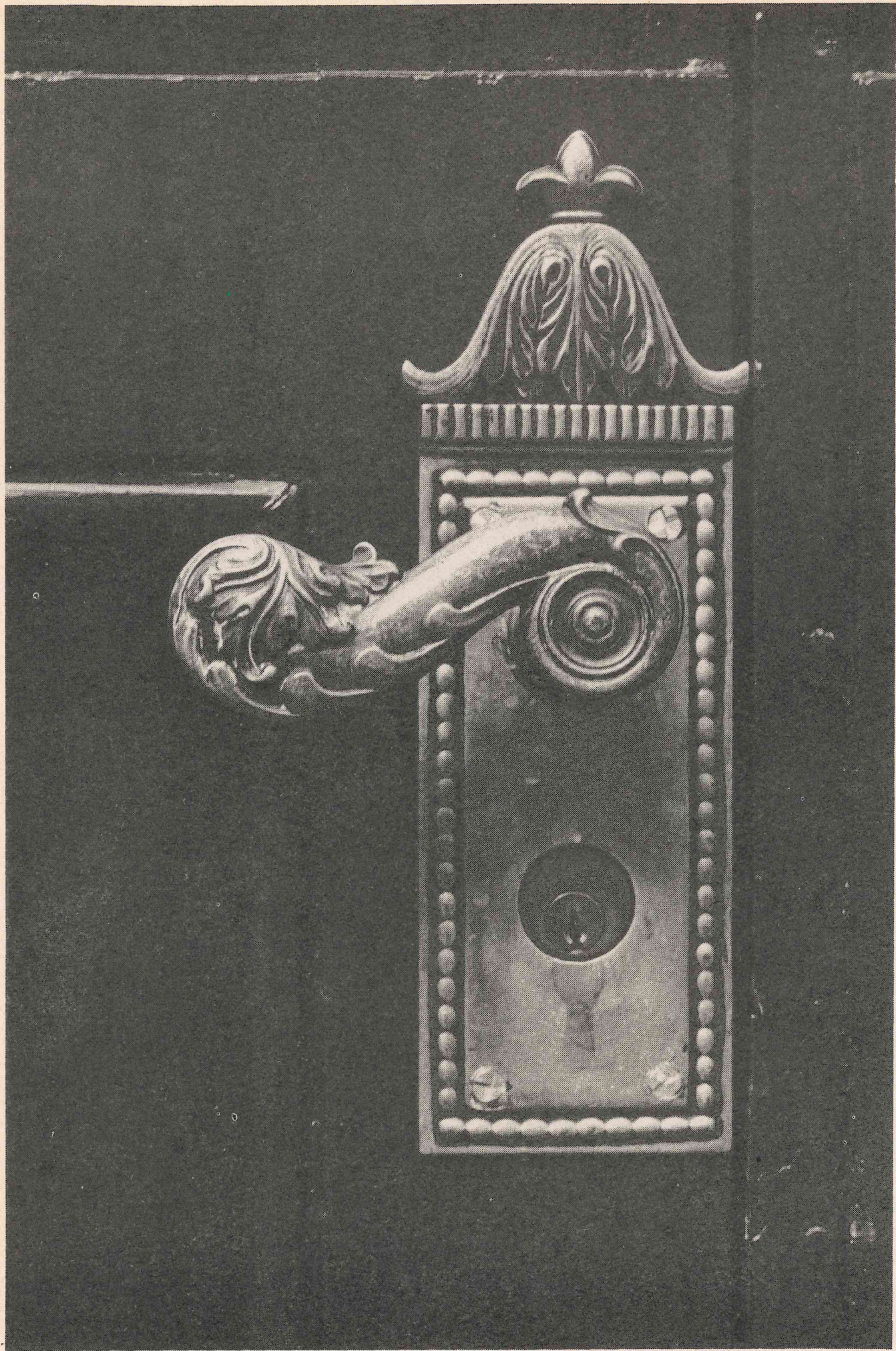
Den øgede hastighed har derfor også haft stor indflydelse på hvordan by-arkitekturen har udviklet sig. Der er ikke tid til at opfatte små nuancer, så i modsætning til gå-byen har bil-byen store dimensioner. Skilte og billeder er blevet meterhøje, så man kan nå at opfatte dem og husene kan være tilsvarende store

og fattige på detaljer. Detaljerne er der alligevel ingen der når at se.

Så udover at den optager en masse plads til veje og parkeringspladser, er årsag til mange unødvendige trafikulykker og et kraftigt stigende luftforureningsproblem har den alt for store privatbilisme i byen altså også indflydelse på det som "den langsomme" byboer kan gå rundt og se på.

Se selv.

MILJØWORKSHOP

Internationalt samarbejde på miljøområdet er godt, og derfor deltog jeg gerne i en "Work shop" om samarbejde mellem miljøgrupper i EF. Mødet blev afholdt i Athen i dagene 11., 12. og 13. marts, og omkring 50 forskellige miljøorganisationer fra de fleste EF-lande var repræsenteret. Artiklen her rejser nogle mere principielle diskussioner, der trænger sig på efter nogle hektiske dage sammen med det internationale miljøorganisations "jet set".

Først et par bemærkninger omkring rammerne for miljømødet i Athen. Med nye medlemmer af EF som Portugal, Spanien og Grækenland er fællesskabet forøget med lande uden særlig lange traditioner for miljødebat og miljølovgivning. Det giver store besværligheder i EF for at gennemføre fælles lovgivning på miljøområdet, og derfor er der i EF en interesse i, at de sydeuropæiske lande kommer på "højde med" de øvrige fællesskabslande.

I det lys og samtidig med miljøårets afslutning, har EF-kommissionen givet en græsk miljøorganisation en pose penge, så de blev istand til at arrangere en international miljøworkshop. Grækerne kunne så invitere og betale for repræsentanter for forskellige europæiske miljøorganisationer. Kun såkaldte "Non governmental organisations (NGO)" kunne sende repræsentanter til mødet. Spektret af miljøorganisationer var stort og rakte fra Naturfredningsforeninger, Foreninger til beskyttelse af fugle eller skildpadder, Greenpeace, Friends of the Earth og græsrodsorganisationer som Greenham Common og NOAH. Definitionen på NGO er ikke krystalklar, men i hvert fald udelukkes politiske partier, mens

der er alle grader af statsstøttede organisationer.

Europæiske miljøorganisationers netværk
Miljøorganisationer i EF er meget forskellige, men en række af dem samarbejder i en organisation, der hedder "European Environmental Bureau, EEB". Ca. 110 organisationer har fuldt medlemskab, men man kan også være løse tilknyttet og dermed sikret en løbende orientering om, hvad der foregår.

Medlemsorganisationer kan opdeles i tre hovedkategorier:

— Foreninger der beskæftiger sig med forureningsproblemer.

— Foreninger der tager sig af naturbeskyttelse, og endelig

— Foreninger der koncentrerer sig om byplanlægningsspørgsmål.

For mig at se er et vigtigt sigte med denne organisering, at være en passende med/modspiller til EF-systemet og EEB's kontor ligger da også belejligt i Brussel og EEB's aktiviteter finansieres for 35%'s vedkommende af EF.

EEB organiseringen repræsenterer et såkaldt netværk, der kan lade informationer flyde mellem landene. Ved internationale møder, og også det i Athen, rejser ofte behovet for udveksling af informationer eller rettere, behovet for at de rigtige informationer kan finde vej og blive brugt. Til den diskussion var især repræsentanterne for Greenpeace og Friends of the Earth sikre på, at det internationale netværk, de havde bygget op, var tilstrækkeligt, og de så ingen grund til, at der blev brugt ressourcer på nye internationale organisationer. Logikken er ret besnærende, men jeg mener nok, at Greenpeace og Friends of the Earth især har deres styrke i forhold til aktioner og påvirkninger af regeringer og internationale organisationer. Til

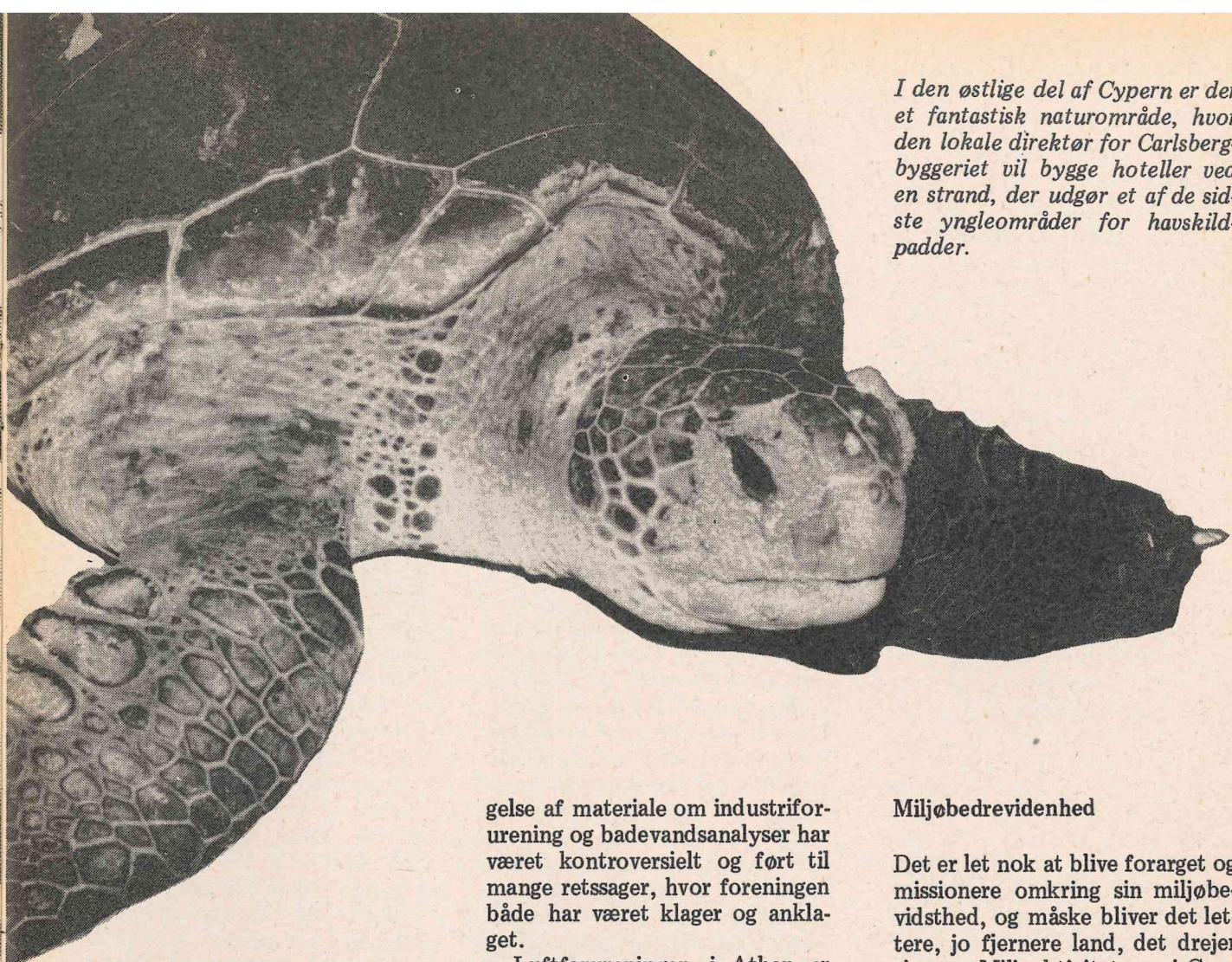
gængæld er deres evne begrænset i forhold til græsrodsorganisationerne, som kan mobilisere mange mennesker til selvstændig aktivitet, og derfor kan jeg i hvert fald godt se et behov for et netværk af græsrods miljøorganisationer i en europæisk sammenhæng.

Grækernes miljøproblemer

Der deltog mange grækere i workshop'en og de tog gerne og længe ordet. Det skyldtes, dels den umiddelbare fordel de havde i, at der kun var tolkning mellem græsk og engelsk, men det viste sig også, at der var utrolig mange forskellige græske miljøgrupper, og at de var præget af indbyrdes jalousi og uforsonlighed. For en udefra kommende virkede det, som om hver region og hvert miljøproblem havde sin indædte miljøaktivist.

Mange græske miljøgrupper arbejder med beskyttelse af naturområder. En del af disse aktiviteter udspringer af et gigantisk investeringsprogram, der bliver finansieret af EF. Mange millioner ECU (EF valuta) skal bruges for at udvikle områder i Middelhavslandene.

For eksempel er der i en fattig egn ved grænsen mellem Grækenland, Albanien og Jugoslavien givet støtte til udvikling af en fiskeproduktion. I en stor sø og et vådområde ved Prespa er siden 1984 bygget laguner i søen til fiskebrug og på land er bygget fiskeudklækningsdamme. Området er også et vigtigt fugleområde — oven i købet beskyttet af Ramsarkonventionen og sjældne arter af pelikaner og ibis holder til her. Eller rettere holdt til, for fiskeindustrien har ændret landskabet dramatisk gennem fjernelse af vegetation og dræning, og eutrofieringen i søen er blevet forøget. Miljøgruppen "Friends of Prespa" har siden sommeren 1986 ar-

I den østlige del af Cypern er der et fantastisk naturområde, hvor den lokale direktør for Carlsberg-bryggeriet vil bygge hoteller ved en strand, der udgør et af de sidste yngleområder for havskildpadder.

bedet på at hindre yderligere udbygning i området og forsøgt at tvinge regeringen til at genoprette naturtilstanden.

Andre græske miljøgrupper er optaget af at forhindre skaderne på naturen, når turistindustrien buldrer frem. Store kystområder bliver plastret til med hoteller til solhungrende nordeuropæere, og det sker ofte i konflikt med lokale miljøaktivister. I den østlige del af Cypern er der et fantastisk naturområde, hvor den lokale direktør for Carlsberg bryggeriet vil bygge hoteller ved en strand, der udgør et af de sidste yngleområder for havskildpadder.

Smoggen i Athen

Miljøorganisationen PAKOE ("Panhellenic Center of Environmental Studies") var i særlig grad udskældt af alle. PAKOE var ikke repræsenteret ved mødet og uglest af de andre miljøorganisationer for sine metoder til at skabe pressedækning omkring forureningsproblemer. Fremlæg-

gelse af materiale om industriforurening og badevandsanalyser har været kontroversielt og ført til mange retssager, hvor foreningen både har været klager og anklaget.

Luftforureningen i Athen er ganske forfærdelig på grund af biler og på grund af industriprocesser. Allerede fra 1980 arrangerede PAKOE diskussioner om smogproblemer og forsøgte at presse regeringen til at sætte grænseværdier for luftforureningen. I 1982 blev PAKOE retsfulgt af det græske ministerium for bolig og miljø og anklaget for at lyve med statistikken i publicerede undersøgelser. I 1983 blev organisationen frikendt i anklagen.

I 1987 i en sommerhedebølge i Athen døde mere end 2000 mennesker, og PAKOE siger, at smoggen er en væsentlig årsag, mens andre drager disse årsagsforklaringer i tvivl med stor ihærdighed.

Som udefrakommende er det vanskeligt at gennemskue tvistighederne mellem organisationerne, men det er temmelig nemt ved selvoplevelse at konstatere en luftforurening, der går langt ud over den, som vi oplever i Danmark.

Miljøbedrevenhed

Det er let nok at blive forarget og missionere omkring sin miljøbevidsthed, og måske bliver det lettere, jo fjernere land, det drejer sig om. Miljøaktiviteterne i Grækenland er svage. En miljølov blev først vedtaget i 1986, og den indeholder mange fine ord, men den administrative praksis er efter græske miljøaktivisters udsagn yderst lemfældig. Mange grækere så frem til, at EF's direktiver om miljø kunne gennemtvinges, så der kunne ske noget på miljøområdet i Grækenland. Mange af grækerne på mødet var positive overfor en udenlandsk håndsrækning. Sådan en var Greenpeace parat til at give. Organisationen fremlagde en plan for redningen af Middelhavet. Greenpeace hævdede, at Middelhavet var verdens mest forurenede hav, og med det udgangspunkt forklarede den vesttyske leder af arbejdet, hvad der skulle til for at redde dette hav.

"Vi (Greenpeace) føler, at tiden er inde til at huske, at alle mennesker uafhængig af køn, religion, race og nationalitet har en overordnet fælles interesse i at arbejde sammen for at beskytte miljøet, for ellers vil de sammen

lide under de miljømæssige konsekvenser, der vil følge af at deres regering nægter at udvikle et samarbejde på miljøbeskyttelsesområdet”.

Greenpeace-planen er rettet mod regeringsniveauet og ikke mod at styrke den lokale befolknings miljøbevidsthed.

Repræsentanten for en af de engelske miljøorganisationer (Royal Society for the protection of Birds) kritiserede i formfuldendte vendinger grækernes permanente overtrædelse af et EF-direktiv om beskyttelse af småfugle. Som han sagde, beviset for at småfugle bliver skudt, kan man finde i forretninger i Athens sidegader, hvor disse fugle kan købes. Iøvrigt handler langt de fleste miljøklagesager, der kommer til EF-kommissionen om disse fugledrab, og indberetterne er engelske turister i Grækenland.

De tyske organisationer talte varmt for at etablere en europæisk naturpark i den nordøstlige del af Grækenland ved grænsen til Bulgarien. Området har i åre-

vis været militært interesseområde, og det er tyndt befolket, så det er let at lave til et naturreservat. Når det ikke alene skal være grækernes ansvar, så er det ud fra den underforståede tankegang, at først i et europæisk regi kan der tilvejebringes de fornødne ressourcer til vagter, indhegning mv., så de uvurderlige naturområder kan sikres på en troværdig måde.

Hvad kan der så gøres?

Mange af de oplæg, der blev fremlagt på mødet, havde disse ubehagelige tendenser i retning af, at nu skulle vi, der har mange flere års erfaring i at ødelægge vore naturområder, komme og fortælle andre, hvad de skal gøre. Jeg kan personlig ikke lide denne tromletendens, og jeg tror ikke, man kan komme udenom det forhold, at det er et græsk ansvar selv at udvikle en national miljøbevidsthed.

Den eneste form for miljøintervention, jeg har lyst til at deltage i, er så ærligt som muligt, at redegøre for de erfaringer, vi har

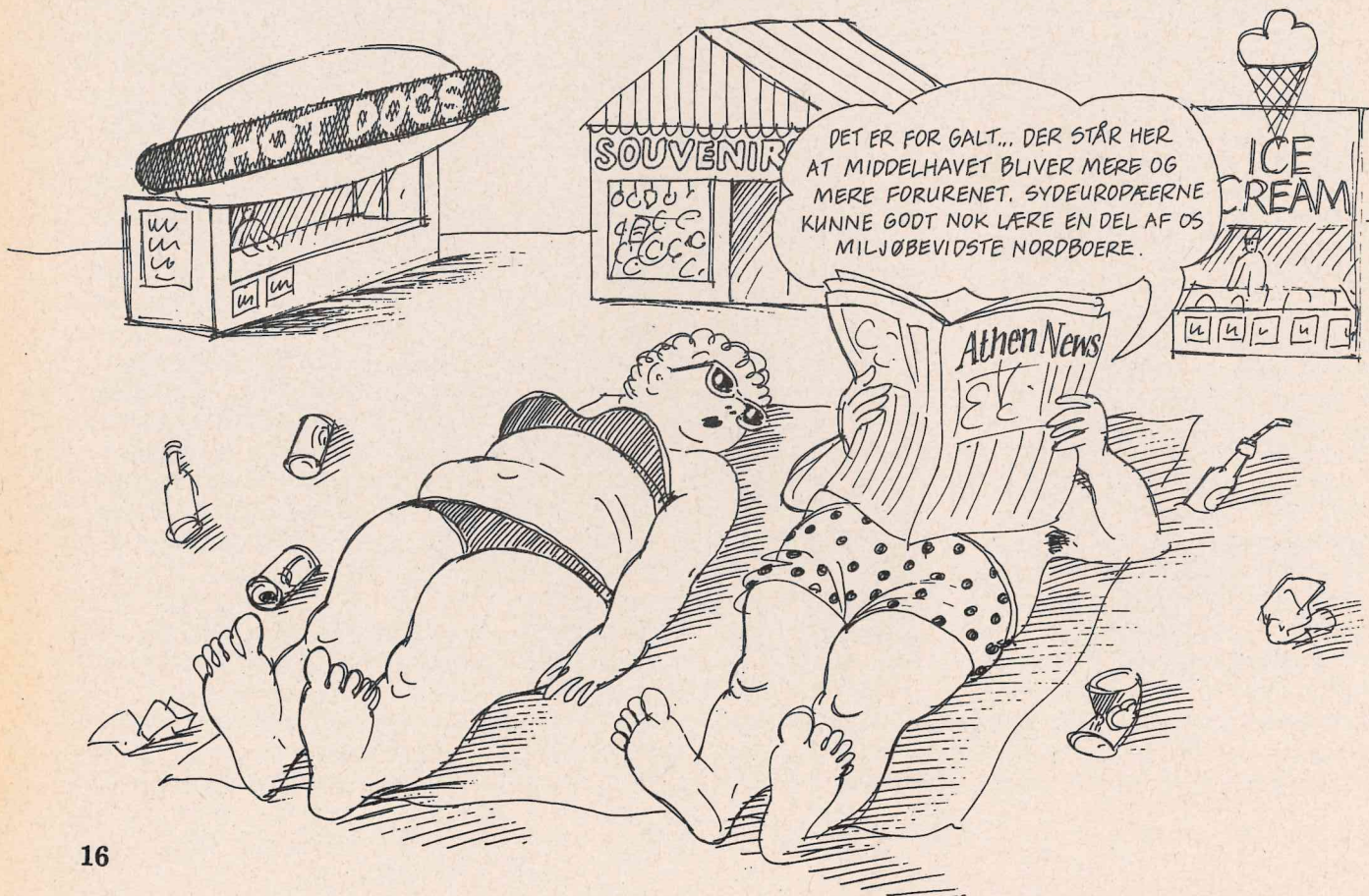
gjort i Danmark med at håndtere forskellige relevante miljøproblemer.

I Pireaus så jeg en kunstgødningsproduktion, der meget lignede Superfos gødningsproduktionen i Fredericia. Pireaus fabriken var så vidt jeg kunne skønne meget mere svinende end den danske parallel, og i Pireaus var den lokale befolkning oprørte over de mange tilfælde af luftvejsygdomme i området.

Til de aktive miljøgrupper i Pireaus har jeg lovet at udarbejde en redegørelse for, hvordan Superfos forureningen har udviklet sig i Danmark, hvad de danske miljøaktivister har gjort, hvad den danske miljølovgivning har kunnet stille op, hvad der er lavet af undersøgelser omkring denne forurening i Danmark etc. Pointen skal være, at det er danske forhold, der bliver beskrevet og oversat til græsk, og at det så bliver de græske miljøgrupper, som skal finde ud af, hvordan disse erfaringer kan bruges som et led i deres miljøkamp for en mindre svinende produktion.

Tegning: Susanne Mogensen

Henning Schroll

*Det mener andre
om NOAH ...!*

VESTKYSTEN

28. marts 1988 :

Det er ikke så tit at vi skriver noget om hvad de forskellige NOAH-grupper arbejder med. Og det er endnu mere sjældent, at vi videregiver hvad andre mener om det der bliver lavet i NOAH. Det vil vi gøre noget mere ved fremover.

I dette nummer starter vi med at referere en læserbrevs-udveksling mellem Lektor Sven B. Nielsen fra Esbjerg og NOAHs Gensplejningsgruppe i København. Det drejer sig om en af NOAHs Forlags seneste bogudgivelser: NYT HÅB ELLER FALSKE LØFTER — om bioteknologien og Den Tredie Verdens landbrug.

Bagefter bringer vi NOAHs Madgruppes kommentar til Levnedsmiddelstyrelsens forslag til ændringer i POSITIVLISTEN.

Redaktionen

Miljøorganisationen NOAH har længe spillet en førende rolle i hetzen mod gensplejsning og andre former for bioteknologi. Det er denne linie, der fortsættes med den foreliggende bog. Heri gør man op med de forhåbninger, der fra mange sider næres om, at bioteknologien bl.a. kan være med til at løse fødevarerproblemerne i den tredje verden. F.eks. gennem fremstilling af ny plantesorter, der giver større udbytte eller er mere modstandsdygtige overfor ugunstige vækstbetingelser.

Dette perspektiv afvises. Bioteknologien vil nemlig gøre det muligt for industrilandene selv at fremstille en række af de produkter, der nu importeres fra u-lande, såsom vanille og kakao. Dertil kommer strukturproblemer, der vil ramme råvareproducenter i u-lande: Småbønder på grund af manglende kapital til omstilling til ny produktionsmetoder, landarbejdere som følge af mindre behov for arbejdskraft i plantage-driften.

Synsvinkelen demonstrerer en dybt maskinstormerisk indstilling. Det er evigt rigtigt, at strukturændringer kan give problemer for de p.t. eksisterende producenter. Og havde man konsekvent afvist nyskabelser på det grundlag, var vi ikke nået ud af stenalderen endnu.

Udfra en sådan argumentation skulle man i sin tid have bremset industrialiseringen ved lov. I hvert fald i England, fordi den

skadede laugshåndværkerne i det daværende u-land Danmark. Bilfabrikker skulle være forbudt, fordi de skadede karetmagerne. Og skjortefabrikker, fordi de gjorde livet surt for de tapre skræddere.

Det er i dag indlysende, at en sådan politik ville have medført fortsat nød og elendighed. Det er også indlysende, at strukturændringer ofte resulterer i positive nyskabelser. F.eks. havde der næppe været andelsbevægelse i Danmark, hvis Europa ikke for godt 100 år siden var blevet oversvømmet med billigt amerikansk korn.

Specielt interessant er det synspunkt, at teknik, der sparer arbejdskraft, er noget djævelskab. Det ligger jo faktisk sådan, at man kun kan øge levestandarden ved at øge produktionen pr. næse. Dvs. ved at spare arbejdskraft, således at der bliver mulighed for at løse opgaver, der tidligere ikke blev udført. Hvis man vil bevare et mønster med lav produktivitet i u-landene, hjælper det ikke meget med alle de gode ønsker, der fremsættes angående de fattige i den tredje verden. De vil i så fald være dømt til at leve på sultegrænsen til evig tid.

Denne maskinstormeriske indstilling falder godt i tråd med den modvilje overfor den såkaldte "Grønne Revolution", der går som en rød tråd gennem bogen.

Den grønne Revolution drejer sig om introduktion af en række ny kornsorter, som i løbet af kort tid har forvandlet en række u-lande fra importører til eksportører af de pågældende fødevarer. Det drejer sig her bl.a. om Indien. Intet tiltag har i nyere tid bidraget mere til at løse problemer med hungersnød og underernæring. Alligevel skal Den grønne Revolution altså nedgøres i bogen. Måske, fordi den har gjort den røde overflødig . . .

En mere relevant kritik, bogen har fat på, er risikoen for monopoldannelser. Nogle få multinationale selskaber kontrollerer store dele af den ny teknologi indenfor landbrugssektoren og står samtidig for en væsentlig del af produktionen af både frø, sprøjtemidler og gødningsstoffer. Det forudses, at denne situation kan blive yderligere cementeret gennem f.eks. udvidede patentrettigheder på det biotekniske område.

Her er problemstillingen rigtig, men synsvinklen stadig skæv. Man kan godt modarbejde monopolisering uden at modarbejde den teknik, der søges monopoliseret. (På samme måde som man i forbindelse med salget af Dæhnefeldt burde have interesseret sig mere for, om der opstod monopoldannelser, end for om ejerne blev danske eller udenlandske).

NOAH og ligesindede går imidlertid efter manden i stedet for efter bolden. Det er således de samme kredse, der bærer en væsentlig del af skylden for, at Danmark har verdens mest restriktive lovgivning på det bioteknologiske område. Det er skæbnesvangert, fordi det drejer sig om et af de ganske få områder inden for højteknologien, hvor danskerne har en rimelig mulighed for at gøre sig gældende internationalt. Og det er usagligt, fordi man i praksis ikke har kunnet godtgøre, at der skulle være væsentlige miljømæssige gener forbundet med denne form for teknologi.

Hele denne mangel på saglig substans og logisk sammenhæng kunne tyde på, at der ligger andre, skjulte, motiver bag. Det

træder også klart frem i bogen.

"Privatisering" er klart et fyord for forfatteren. Kontrol et plusord. Læg hertil den "demokrati"-opfattelse, der ligger i følgende citat: "Folketinget (har) netop vedtaget et bioteknologisk forsknings- og udviklingsprogram. Der er et stort behov for en bredere og mere demokratisk deltagelse i beslutningsprocessen. . ." Så er diagnosen klar: Vi står endnu en gang over for repræsentanter for den ny overklasse af formyndere, der søger magt og privilegier gennem en stadig udvidelse af det offentlige kontrol- og behandlerapparat og betragter det faktisk eksisterende folk og dets valgte repræsentanter med den dybeste foragt.

For tiden bruger de bl.a. miljøet og u-landene som murbrækkere for egne egoistiske interesser. I det lange løb til stor skade for seriøse løsninger på de pågældende problemer.

En mindre, men ikke uinteressant, detalje er den rolle, Folkekirkens Nødhjælp spiller som medsponsor for den foreliggende bog. Det kan virke forstemmende, men efterhånden ikke overraskende. Man holder fra den side konsekvent hånden over de politistater (f.eks. Etiopien og Mosambique), der er skyld i nøden hos de mennesker, man forsøger at hjælpe. (Samtidig med at demokratiske samfund hænges ud for det mindste fejltrin). Så det er vel meget logisk at støtte folk, der vil bombe hele verden tilbage til fortiden. På den måde bliver der brug for nødhjælpsapparat i evighed — selv om det ka blive småt med finansieringen.

Lektor Sven B. Nielsen

Henk Hobbelink: Nyt håb eller falske løfter? Bioteknologien og Den tredje Verdens landbrug. 96 sider, 65 kr. NOAH.

SVAR:

Det mener NOAH.....!

af Per Henriksen,
NOAH's Gensplejningsgruppe,
København

Når man læser Sven B. Nielsens anmeldelse af vores seneste bog "Nyt håb eller falske løfter" (VESTKYSTEN) den 28. marts) undrer det os meget, at de synspunkter, som Svend B. Nielsen fremkommer med omkring NOAH og bogen skulle fremgå af bogen. Men det må være en anmelders ret at flette sine personlige holdninger (fordomme?) ind i en anmeldelse. Vi mener imidlertid, at det har taget overhånd i Sven B. Nielsens anmeldelse. Han må selvfølgelig mene, hvad han vil, vi mener imidlertid, at anmeldelsen giver et misvisende og fordrejet billede af synspunkterne i bogen.

Når Sven B. Nielsen f.eks. skriver: "Læg mærke til den "demokrati"-opfattelse, der ligger i følgende citat (fra bogen): "Folketinget (har) netop vedtaget et bioteknologisk forsknings- og udviklingsprogram. Der er et stort behov for en bredere og mere demokratisk deltagelse i beslutningsprocessen." Så er diagnosen klar: Vi står endnu en gang over for den ny overklasse af formyndere, der søger magt og privilegier gennem en stadig udvidelse af det offentlige kontrol- og behandlerapparat og betragter det faktisk eksisterende folk og dets valgte repræsentanter med den dybeste foragt". Her mener

vi, at Sven B. Nielsen forsøger at pådutte os nogle holdninger, som vi ikke har — at snakke om, at miljøorganisationen NOAH skulle være en "ny overklasse af formyndere" er det rene vrøvl. Og at påstå, at NOAH skulle nære den dybeste foragt over for det faktisk eksisterende folk, er endnu mere forkert. Det er jo netop fordi vi ønsker en folkelig demokratisk debat om bioteknologien, at vi udgiver en række bøger om emnet.

Når Sven B. Nielsen påstår, at NOAH skulle forsøge at bombe hele verden tilbage til stenalderen er det endnu en påstand, som er grebet ud af den blå luft. Vi er bestemt ikke modstandere af fremskridt — hvis der faktisk er tale om reelle fremskridt. Det er dette forhold, vi gerne vil belyse med den foreliggende bog. Med udgangspunkt i erfaringerne fra Den grønne Revolution, forsøger bogen at stille spørgsmålet, hvordan bør bioteknologien udvikles, af hvem og til fordel for hvem? Udviklingen er ved at gå skævt på en række områder, der er ved at opstå stærke monopoldannelser som styrer udviklingen i en uheldig retning, og indtægtsgrundlaget for dele af den 3. verdens landbrug forsvinder, når man f.eks. begynder at fremstille vanille og kakao v.h.a. gensplejsede

mikroorganismer. Problemet er først og fremmest at mange 3. verdens lande fra den ene dag til den anden mister væsentlige indtægtskilder. Det synes vi er et problem, og vi så gerne, at den danske u-landshjælp tog højde for nogle af de problemer, den nye bioteknologi skaber. Sven B. Nielsen er tydeligt ude i et andet ærinde, men hvorfor han skal bruge en stærkt fordrejet anmeldelse af vores bog til at fremføre sine synspunkter, er os totalt uforståeligt.

I NOAH arbejder vi i øjeblikket med en række udgivelser om bioteknologi, om kort tid udgiver vi et nyt blad, *GEN-Debat*. Det første nummer kommer til at omhandle det gensplejsede kvægvækst-hormon "bovin somatotropin", fordi der i øjeblikket ligger en ansøgning om at måtte sælge det i Danmark. Det er vores håb, at vi med disse debatbøger kan være med til at skabe en bred folkelig debat om fordele og ulemper ved den igangværende bioteknologiske udvikling, en udvikling, som også kan få stor betydning for det danske landbrug.

VESTKYSTEN 22. april 1988

ER POSITIV-LISTEN BLEVET MERE POSITIV..?

POSITIVLISTEN står foran revision. NOAH har altid været imod enhver form for sminkning og unødvendige tilsætningsstoffer til vores mad. NOAHs Madgruppe har gennemgået de foreslåede ændringer og har nedenstående kommentar

Der er kemikalier i maden. Positivlisten er en liste over, hvilke tilsætningsstoffer det er tilladt at komme i levnedsmidler, og i hvilke mængder. Da der på den ene side hele tiden sker noget nyt i levnedsmiddelindustriens laboratorier, og på den anden side sker ændringer i opfattelse af sundhedsmæssige konsekvenser af de forskellige tilsætningsstoffer, skal Positivlisten revideres hvert år. Det blev den imidlertid ikke, i strid med tilsætningsstofbekendtgørelsen, i 1986 og 1987, men nu har Levnedsmiddelstyrelsen udsendt et forslag til ændring af positivlisten "med hensyn til den teknologiske udvikling, sundhedsmæssige vurderinger, ændret EF-lovgivning osv."

Den nye Positivliste skal udfærdiges inden udgangen af oktober 1988 og træde i kraft 1/7 1989.

NOAH mener selvfølgelig, at overflødige tilsætningsstoffer skal fjernes fra listen. Deres eneste funktion er for det meste at tilsløre varernes underlødige kvalitet. Desuden mener NOAH, at enhver tvivl, hvor lille den end måtte være, om et tilsætningsstofs uskadelighed, skal komme forbrugeren til gode. Som forbrugere må vi ikke risikere at skulle deltage i storstilede forsøg med vores helbred som indsats.

I NOAHs kritik af levnedsmiddelstyrelsens forslag til revision

af Positivlisten, har vi i år specielt koncentreret os om de emner, som beskrives i det følgende.

Positivlisten, og revisionen af den, er imidlertid kun udtryk for lapperier på en forædlet måde at betragte problemerne på. Vi venter stadig på en egentlig levnedsmiddelpolitik, som sikrer os sunde og friske madvarer som ikke, på den ene eller anden måde, bliver forgiftet eller ændret til ukendelighed.

Svovldioxid og sulfitter

Svovldioxid har været brugt som konserveringsmiddel i en lang række levnedsmidler. Desværre har svovldioxid nogle kedelige virkninger på den menneskelige organisme, og den kan blandt andet medføre alvorlige overfølsomhedsreaktioner. Derfor er det glædeligt at levnedsmiddelstyrelsen langt om længe har taget konsekvenser af denne viden, og foreslår at svovldioxid og sulfitter skal fjernes fra de fleste madvarer. Desuden vil det ifølge forslaget ikke længere være tilladt at komme svovldioxid i øl.

Fremover vil man kun kunne finde svovl i madvarer med abrikoser, peberrod og hvidløg, samt marmelade med citrusfrugter. Desuden i krebs og dybvandshummere og i lime og citrussaft.

Det ville have været endnu mere glædeligt, hvis Levnedsmiddelstyrelsen havde været endnu mere konsekvent, og helt fjernede svovldioxid og sulfitter fra fødevarer. Det er noget pjat, og til stor ulempe for allergikere, stadig at tillade denne konserveringsmåde, selv om det nu kun drejer sig om et begrænset sortiment.

Helt slemt ser det ud med hensyn til vin. Her sker der kun nogle ubetydelige ændringer. For

rødvin, hvidvin og rose reduceres den tilladte maksimummængde svovldioxid med 15 mg/l fra nuværende 175-275 mg/l til 160-260 mg/l. Det skal stadig være tilladt at tilsætte helt op til 400 mg/l i visse vine, mener Levnedsmiddelstyrelsen i sit forslag. Verdenssundhedsorganisationen WHO har fastsat en "acceptabel daglig indtagelse" (ADI) på 0,7 mg pr person pr kg legemsvægt. En person på 70 kg må således højst opnå en samlet daglig indtagelse på 49 mg svovldioxid. Med et simpelt regnestykke kan man se at det bestemt ikke er meget vin man kan drikke, uden at indtage for meget svovl.

Der er ikke noget krav om at deklarerer mængden af svovldioxid i vin. Man skal blot oplyse, at det er tilsat. Som forbruger er man derfor normalt uden chance for at kunne vurdere, hvor meget svovl man indtager, hvis man drikker vin. Dette forhold er helt uacceptabelt og må laves om.

Tegning: Søren Nielsen

Farvestoffer

I Levnedsmiddelstyrelsens forslag til revision af Positivlisten, lægges kun op til få ændringer på farvestofområdet. Formålet med at tilsætte farvestoffer til levnedsmidler, er jo at sminke maden, så den bliver lettere at sælge. At mange farvestoffer yderligere er sundhedsskadelige og allergifremkaldende, er endnu et argument for at fjerne dette regnbuecirkus fra Positivlisten.

At farve kødvarer er helt grotesk, og så kan det egentlig være ligegyldigt at man f.eks. ikke må kalde pølsen "kødpølse" men skal kalde den "cervelat-pølse". Det er på en måde mærkeligt, at slagterierne stadig presser på for at beholde farvestofferne. Deres image hos forbrugerne ville helt sikkert blive bedre, hvis de holdt sig for gode til at farve fedtet rødt.

Levnedsmiddelstyrelsen foreslår, at to farvestoffer stort set udgår af listen. Det drejer sig om erythrosin (E127) og canthaxanthin (E161g). Begge stoffer er blevet reduceret på EF-plan, og stoffernes grænseværdi (ADI) er blevet kraftigt reduceret. Således mener man nu, at vi kan tåle 500 gange mindre E161g end man har ment i den nugældende positiv-

liste, der altså er gældende indtil 1/7 1989. Som forbruger kan man kun føle sig utryg. Hvornår finder man ud af at de andre farvestoffer vi idag bruger er lige så farlige?

Aspartam

Aspartam er et kunstigt sødestof med handelsnavnet "Nutra-sweet".

Statens levnedsmiddelinstitut godkendte aspartam til anvendelse fra 30/6-1984 i forskellige læskedrikke, og siden er aspartam blevet godkendt i stadig flere varergrupper. Efter en TV-udsendelse i december 1986, som satte spørgsmålstegn ved pålideligheden af de undersøgelser, som har ligget til grund for godkendelsen af aspartam, bad Miljøministeriet Levnedsmiddelstyrelsen udarbejde en redegørelse om aspartam. Redegørelsen forelå i juni 1987, og den frikendte aspartam som tilsætningsstof uden nogen som helst risiko. Forskellige amerikanske undersøgelser rejser imidlertid berettiget tvivl om aspartams uskadelighed, og denne tvivl mener vi bør komme forbrugerne tilgode, ved helt at fjerne aspar-

tam fra positivlisten. I Frankrig f.eks. må aspartam kun sælges gennem apoteker. Denne sag, som sikkert viser sig at være en gyser, vil NOAH arbejde videre med fremover.

Aromastoffer

Aromastofferne er ikke med i positivlisten. Heller ikke i det nye forslag. I betragtning af, at de ofte kun tilslører ringe kvalitet råvarer, og at de kan have sundhedsmæssige virkninger, er det ikke særlig rart for forbrugerne ikke at vide noget som helst om hvilke aromastoffer, der er anvendt.

Kontakt i denne sag:
Ole Møller

NOAH
Studivestryede 24, 1455 Kbh. K.
tlf. 01 15 60 52

Supplerende læsning:

Fortegnelse over Godkendte tilsætningsstoffer til levnedsmidler. (Positivlisten). Levnedsmiddelstyrelsen 1985.

MADPROBLEMER. Særnummer af NOAH-bladet 23-24 (revideret 1980).

Fast food og fast føde — en bog om danskernes kost. NOAHs Forlag 1986.

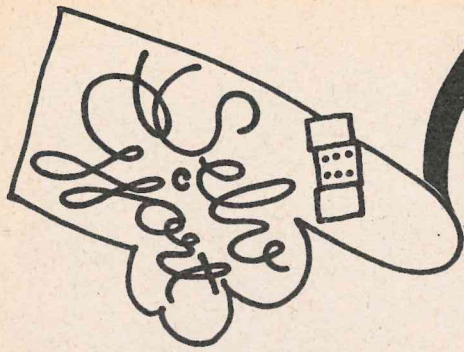
MAD og LOV. NOAH debat. NOAHs Forlag 1979.

Tak for mad — om madkultur og ernæringspolitik. Miljøministeriet. Miljøskrift 1, 1985.

E-nummer bogen. Oversigt over godkendte tilsætningsstoffer og problemer omkring dem. Forlaget KOMMA 1985.

BØGERNE KAN KØBES I NOAHs BOG-CAFE.

GRIS PÅ BORDET OG I BAGHAVEN

Svinekød er nok den mest udskældte kødvarer, man kan finde hos slagteren, og sådan set, med rette. Ikke desto mindre har svinekød en dominerende rolle i danskernes forbrugsmønstre.

De efterhånden absurde svineproduktionsformer, som er udviklet, er ikke alene etisk betænkelige, men resulterer i et ikke særlig gastronomisk produkt. De stakkels svin bliver desuden pålagt en del af skylden for den skæve proteinfordeling her på kloden.

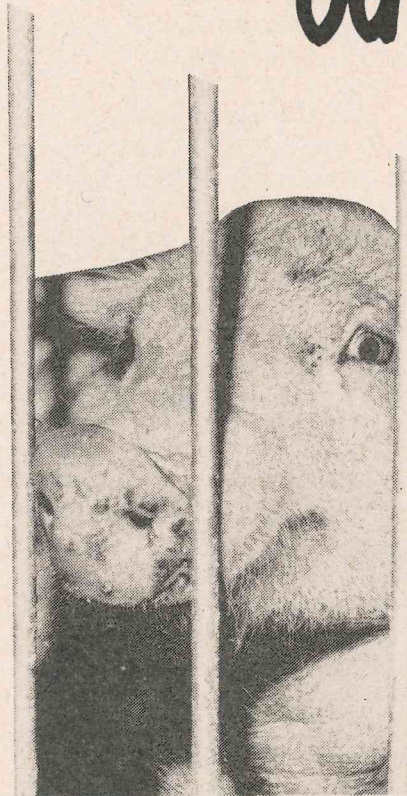
Denne artikels formål er at yde grisen retfærdighed. Grisen kan nemlig indgå i et positivt økologisk samvirke med os mennesker, som det sker andre steder i verden, og som det tidligere er foregået her i landet. Svinekød kan sandelig godt være en delikatesse, og man kan selv fremstille det.

Jubilæum

1987 var et mærkeår i svinets historie, så meget, at postvæsenet ligefrem har udgivet et frimærke i anledningen.

1887 blev det første andels-svineslagteri oprettet i Horsens, og samme år blev det forbudt at holde svin i København. Disse to tilsyneladende adskilte begivenheder kan opfattes som et symbolsk startskud for et accelererende kapløb om rationel svineproduktion.

At man nu i klimastalde har op til tre etages bure med smågrise stuvet sammen på et minimum af areal, kan landmanden selv se er vanvittigt. Landbrugets indbyrdes konkurrence nationalt og internationalt, resulterer også i en stadig større centralisering i store enheder. Svinet kan ikke på den måde indgå fornuftigt i en økologisk sammenhæng, men er blevet en trussel over for det omgivende miljø.

Forbrug

70% af danskernes kødforbrug dækkes af svinekød. Dette faktum får en ævlende kogebogsforfatter til at skrive: "De 70% er imidlertid ikke ligeligt fordelt over hele grisen. Der er visse udskæringer, som nyder betydelig større popularitet end andre" (litt. 1).

Selvfølgelig bliver hele grisen spist, men det er et socialt/økonomisk spørgsmål, om man har råd til at spise mørbradbøffer eller kødpølse og hakket "kød". De mindre fine udskæringer kan jo i pålæg peppes lidt op med farve, så det da i det mindste ser ud af noget.

Alle disse negative betragtninger, skal ikke lægges grisen til last.

Etik

På trods af forædling af svineracer, har dyret bevaret de fleste naturlige instinkter, og det er derfor ikke helt skævt at snakke om etik i forbindelse med rationel svineproduktion.

Fra en af omegnens landmænd undslap en ellers bunden so. Den byggede rede i en grøft, den farede, og ingen turde nærme sig den, da den helt konkret var livsfarlig. Først efter 14 dage kunne den lokkes "hjem" med sit kuld. Lignende erfaringer, med naturlig adfærd, er gjort ved kontrolrede forsøg, og et klip herfra har ligefrem været vist i TV.

Der bliver markedsført forskellige produkter, som skulle fjerne den værste dårlige samvittighed ved at spise svinekød: Antoniusgris, økologisk gris, fritgående gris o.s.v.

Det bedste man kan gøre, hvis man ikke er vegetar, er imidlertid at fæde nogle svin op selv, og hvis man giver dem rimelige levevilkår, vil man hurtigt opdage, at svin er både sociale og renlige dyr. At "svin" og "gris" bliver brugt som skældsord, siger mere om de vilkår, mennesker har givet dyrene, end om dyrene selv.

Boligforhold

En gris har brug for plads og beskæftigelsesmuligheder. Som det er tilfældet med mennesker, har svin mange sammen og i etager stress og et medicinforbrug.

Mit forslag her, går ud på at fæde to smågrise op om året. To fordi de har selskab, bevæger sig mere og går bedre til foderet. Hvis man ikke i familien/kollektivet kan spise så meget, så snak med nabo eller venner.

Byg eller indret en fold på

f.eks. 3 x 3 meter og spred 1 1/2-2 baller halm. Køb fra en landmand 2 fravænnede smågrise, gerne frasorterede med skæv næse eller lidt brok. Når grisene er installeret, vil man opdage, at de har indrettet den nye bolig med sovested, lokum og spise-sted.

Når grisenes system viser tegn på at bryde sammen, er tiden inde til at muge ud, og give dem rent halm. Det man muger ud, er fint jordforbedringsmiddel til køkkenhaven.

Denne metode er ikke den mest ideelle, da grisene helst skulle have adgang til det fri, men metoden er nok den mest realistiske for de fleste.

Spisevaner

En gris kan spise alt hvad mennesker kan spise, og desuden kan den fordøje græs. Feder man et par grise op, er der ikke noget, der hedder madaffald.

I en spand i køkkenet kommes kartoffelskræller, kartoffelvand, spaghettivand, madrester, afskyl-

ning fra køkkengrej, tørt brød o.s.v. og ender i grisenes trug.

Hver dansker producerer årligt ca. 80 kg madaffald, som for det meste ender som et forureningsproblem. Snak med naboer om lidt byttehandel — madaffald for noget kød.

Denne decentrale affaldssortering, med en direkte synlig nyttevirkning, er at foretrække frem for en central indsamling, som man f.eks. har forsøgt sig med i Vejle.

Har man køkkenhave, er der yderligere foder til grisene. Det yderste fra kålplanter, gulerodstoppe, ukrudt, græstotter og meget andet. Vil man dyrke mere målrettet efter grisene, er jord-skokker glimrende. De kan blive over 2 meter høje og kan fungere som læhegn. Hele stænglen over jorden er yderst populær hos grisene, og rodknoldene kan gemmes til vinterfoder.

Kartofler, æbler, roer og alle mulige rodfrugter vil også blive betragtet som delikatesser.

På trods af alle de rare sager,

vil jeg anbefale at supplere med "grut", dvs. kværnet byg og/eller kraftfoder. Starter man med smågrise i juni, kan de få glæde af grønt fra haven fra starten, og når de er store om efteråret, kan de få glæde af affald fra kål, rodfrugter osv.

Slagtning

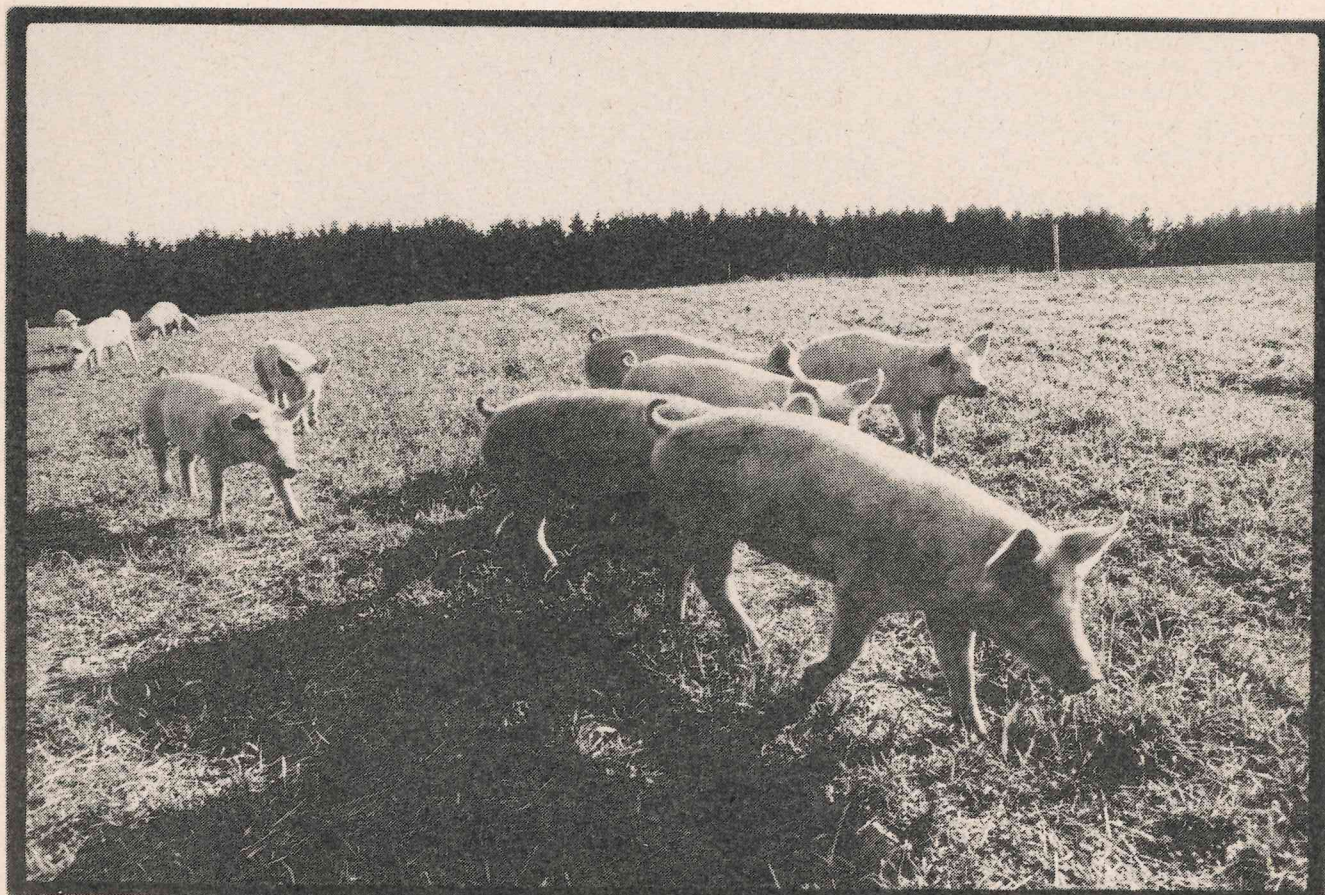
Når grisene er 5-6 måneder gamle vejer de levende ca. 90 kg. Man kan kontrollere vægten ved at måle omkring "brystkassen" tæt ved forbenene. 1 cm. svarer til 1 kg. levende vægt. Med en vægt på 90-100 kg. er de slagteklare.

Slagtet vejer grisen selvfølgelig mindre, og en tommelfingerregel siger, at man skal trække mosen fra (22%). Få en aftale med en slagter, som kan grovpartere den, helst en slagter, som kan ryge udvalgte stykker (skinke, kæbesnitte, filet m.v.).

Økonomi

Økonomien i dette halvsorte arbejde er vanskelig at give generelle retningslinier for, men her er

Foto: MAGENTA

Aktindsigt om genteknologi	3
Bekendtgørelsen om olie- og kemikalieaffald	6
MILJØsk	10
Byarkitektur	11
Miljø-workshop i Athen	14
Læserbreve vedr. ny NOAH-bog ...	17
NOAH-kommentar til ny Positivliste	20
Selvgjort — om grise	22

ERIK ZINGLERSEN

SKOUBOENGETS ALLE 18
4000 ROSKILDE

et eksempel fra vores sidste grise (2 stk.), som blev slagtet november 87:

2 smågrise	kr. 500,-
Indkøbt foder	kr. 800,-
Slagtning	kr. 280,-
Halm	kr. 000,-

IALT kr. 1.580,-

Grisene vejede slagtet ialt ca. 150 kg., dvs. en kilopris på ca. 10,- kr. Man må selvfølgelig ikke sælge den ene sort for f.eks. 20,- kr./kg., men hvis man gjorde, havde man den anden gratis, ud over det hobbyarbejde, man havde nedlagt i den. Grisene i 1987 blev dyrere end ellers, på grund af det dårlige vejr for køkkenhaven. Halm plejer vi at bytte os til, men ellers skulle regnskabet nogenlunde kunne være retningsgivende for folk med en rimelig stor køkkenhave.

Hvem må holde grise?

I landzoner skulle der ikke være nogen problemer. I byzoner er det straks noget mere kompliceret, da der ikke findes generelle regler. Ved en henvendelse til Miljøministeriet svarede de, at man skulle henvende sig til berørte myndigheder i den pågældende kommune.

Giv ikke op på forhånd. I disse tider, hvor der snakkes meget om byøkologi, er tiden måske inde til at bløde lidt op i det skarpe skel mellem land og by. Grisen er i øjeblikket miljøbelastende, fordi produktionen er koncentreret i store enheder.

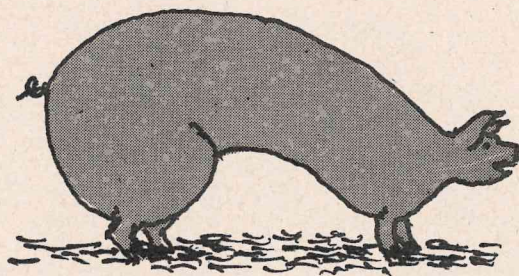
Det ville være hyggeligt, hvis det begyndte at øffe rundt omkring i villakvartererne. Skraldebøtterne behøvede da ikke at blive tømt så tit, fordi de ikke alene var befriet for madaffald, men også befriet for f.eks. plastikbakken og folien, koteletterne

fra supermarkedet normalt er forsynet med.

Litteratur:

1. *Vivi Berendt: Gris med variationer. Peter Asschenfeldts køkkenbibliotek.*
2. *Henning Schroll: Det industrialiserede landbrug. NOAHs Forlag.*
3. *Jens Kowalczyk: Gris til husbehov. Skarv.*
4. *John Seymour: Håndbog i selvforsyning. Gyldendal.*

Jan Radich Nielsen
NOAH/Hesselager

Som en kogebogsforfatter forestiller sig en gris